

Sigle și Bibliografie

1. Ediții ale textului biblic

- B.germ. = *Die Bibel, oder die ganze Heilige Schrift des altern und neuen Testaments. Nach der deutschen Uebersetzung Martin Luthers*, Stuttgart, 1970
- B.Hebr. = *Biblia Hebraica* ex recensione Aug. Hahnii cum Vulgata interpretatione Latine, 1 *Genesis - II Regum*, Lipsiae, MDCCCLXVIII
- B.Jer. = *La Bible de Jérusalem traduite des textes originaux (...)* par B. et L. Hurault, J. Van Der Meersch, Paris, 1994
- B.magh. = *Biblia (...)*, Budapest, 1976
- B.Orth. 1968. = *Biblia (...)*, București, 1968
- B.Orth. 2001 = *Biblia (...)*, București, 2001, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania.
- B.Osb = *Biblia sacra iuxta Vulgatam* versionem (...) recensuit et brevi apparatu instruxit Robertus Weber Osb, editio altera emendata, Stuttgart, 1975
- B.P. = *La Sainte Bible Polyglotte*, contenant le texte hébreu original, le texte grec des *Septante* le texte latin de la *Vulgate* et la traduction française de M. L'Abbé Glaire avec les différences de l'hébreu, des *Septante* et de la *Vulgate*; (...) par F. Vigouroux, *Ancien Testament*, tome I *Le Pentateuque*, Paris, 1900
- de Carrières = *Sainte Bible* contenant l'Ancien et Nouveau Testament avec une traduction française en forme de paraphrase, par le R.P de Carrières, et les commentaires de Menochius, tome premier, Lille, 1843
- K.J. = *The Old Testament The Authorized or King James Version of 1611 (...)*, Cambridge, 1996
- Lagarde = *Librorum Veteris Testamenti canonicorum*, pars prior, graece, Pauli de Lagarde (...) Gottingae, 1883
- N.T. engl. = *The New English Bible New Testament*, Oxford, Cambridge, 1961 [și *Greek-English New Testament*, Greek text Novum Testamentum Graece, in the tradition of Eberhard Nestle and Erwin Nestle, edited by Barbara and Kurt Aland (...), Stuttgart, 1994]
- Novum Testamentum Graece et Latine*. Textum graecum post E. Nestle et E. Nestle (...), Stuttgart, 1984

- Segond = *La Sainte Bible* traduite sur les originaux hébreu et grec par Louis Segond, avec les parallèles chaînes de références, notes explicatives et commentaires de C.I. Scofield, Paris, 1989
- Sept. = Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ / VETUS TESTAMENTUM GRAECUM juxta Septuaginta interpretes, ex auctoritate Sixti Quinti Pontificis Maximi Editum juxta exemplar originale Vaticanum. (...) Cum latina translatione, animadversionibus, et complementis ex aliis manuscriptis. Cura et studio J.N. Jager (...) tomus primus, Parisiis, M DCCC LXXVIII [și *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum Graece iuxta 70 interpretes* (...), Stuttgart, 1935]
- Vulg. = *Novum Testamentum Graece et Latine*. Textum graecum post E. Nestle et E. Nestle (...), Stuttgart, 1984 (și *Biblia sacra secundum Vulgatam clementinam* (...), Ratisbonae, 1922)

2. Ediții de texte

- AI = *Apostolul Iorga*, în Nicolae Iorga, *Câteva documente de cea mai veche limbă românească. (Sec. al XV-lea și al XVI-lea)*, în AA XXVIII (1905-1906), p. 99-115
- BB = *Biblia* (...), București, 1688
- BB 2001-2002 = *Biblia 1688*, ediție întocmită de V. Arvinte, I. Caproșu, Al. Gafton, Laura Manea, N.A. Ursu, 2. vol., Iași, 2001, 2002
- BBMLD = *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, vol. I *Genesis*, Iași, 1988, vol. II *Exodus*, Iași, 1991, vol. III *Leviticus*, Iași, 1993, vol. IV *Numerii*, Iași, 1995, vol. V *Deuteronomium*, Iași, 1997
- CB = *Codicele Bratul*, ediție de text de Al. Gafton, Iași, 2003
- CCĪ = Coresi, *Carte cu învățătură* (1581), publicată de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, vol. I, textul, București, 1914
- CDDE = I.A. Candrea, Ovid Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine*, București, 1914
- CP = *Texte de limbă din secolul XVI* reproduse în facsimile îngrijite de I. Bianu, membru al Academiei Române. IV. *Lucrul Apostolesc. Apostolul tipărit de diaconul Coresi la Brașov în anul 1563*, București, 1930
- CPLR *Fl.d.* = *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, I, *Floarea darurilor*, text stabilit (...) de Alexandra Moraru, *Sindipa*, text stabilit (...) de Magdalena Georgescu, București, 1996
- CS = *Codex Sturdzanus*, Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gh. Chivu, București, 1993

- CV = *Codicele Voronețean*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, 1981
- DRB = *Documente românești* reproduse după originale sau după fotografii sub supravegherea bibliotecarului Academiei Române Ioan Bianu, partea 1, epoca dinaintea de Mateiu Basarab (1632) și Vasile Lupu (1634), tomul I fasc. 1-2, București, 1907
- DRH XIX = *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. XIX (1626-1628), volum întocmit de Haralambie Chirca, București, 1969
- EV.SIB = *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu 1551-1553*, studiu introductiv filologic de academicianul Emil Petrovici, studiu introductiv istoric de L. Deméni, București, 1971
- LEGI Mold. = *Carte românească de învățătură 1646*, ediție critică, (coord. Andrei Rădulescu), București, 1961
- LEGI Munt. = *Îndreptarea legii 1652*, ediție coordonată de Andrei Rădulescu, București, 1962
- MC = Miron Costin, *Opere*, ediție critică (...) de P.P. Panaitescu, 1958
- NTB = *Noul Testament*, tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ștefan, mitropolitul Transilvaniei, reeditat după 350 de ani cu binecuvântarea înalt prea sfințitului Andrei, arhiepiscopul Alba Iuliei, Alba Iulia, 1998
- Palia d'Orăștie 1581-1582, I (...)*, préface et Livre de la Genèse publiés avec le texte hongrois de Heltai et une introduction par Mario Roques, Paris, 1925
- PO 1968 = *Palia de la Orăștie 1581-1582*, text-facsimile-indice, ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, 1968
- PO 2005 = *Palia de la Orăștie (1582)*, vol. I *Textul*, vol. II *Studii*, Iași, 2005, 2007
- PS.C = *Psaltirea* publicată românește la 1577 de diaconul Coresi, reprodusă cu unu studiu bibliografic și unu glosaru comparativu de B. Petriceicu Hasdeu, edițiunea Academiei Române, tomulu I, textulu, București, 1881 (s-a consultat și utilizat și Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*), Text stabilit, Introducere și Indice de Stela Toma, București, 1976)
- PS.H = *Psaltirea Hurmuzaki I*, Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, II, Indice de cuvinte de Rovena Șenchi, București, 2005

- PS.S = *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte Psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, edițiune critică de I.-A. Candrea, București, 1916
- PS.S B = Bianu, Ion, *Psaltirea Șcheiană*, t. I, *Textul în facsimile și transcriere*, București, 1889
- VARL = Varlaam, *Opere*, alcătuire, transcriere a textelor, note și comentarii, glosar și bibliografie de Manole Neagu, Chișinău, 1991 (s-a consultat și Varlaam, *Cazania (1643)*, ediție îngrijită de J. Byck, București, 1965)
- VS = Dosoftei, *Viața și petrecerea svinților, Iași, 1682-1686*

3. Dicționare

- Bailly = A. Bailly, *Dictionnaire Grec-Français*, édition revue par L. Séchan et P. Chantraine, Paris, 1996
- Bensew J.L., *Ozar heschoroschim hebräisch-deutsches & deutsch-hebräisches Wörterbuch über das alte Testament*, Wien, 1864
- CADE = I.-Aurel Candrea, Gheorghe Adamescu, *Dicționar enciclopedic ilustrat*, București, 1931
- Chantraine = Pierre Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots*, Paris, 1983
- DA = *Dicționarul limbii române*, București, 1913–1949
- DEF = A. Dauzat et alii, *Nouveau dictionnaire étymologique et historique*, Paris, 1977
- DER = Alejandro Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano Laguna*, 1958
Dicționar biblic I, Oradea, 1995
Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române (1374-1600) (redactor responsabil Gh. Bolocan), București, 1981
- DLR = *Dicționarul limbii române*, serie nouă, București, 1965 ș. u.
- DLRLV = Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicționarul limbii române literare vechi (1640–1780) Termini regionali*, București, 1987
- DLRV = G. Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X - începutul sec. XVI)*, București, 1974
- Douglas, J.D. et alii, *The New Bible Dictionary*, London, 1962
- Ernout-Meillet = A. Ernout, A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Paris, 1932
- EWDS²² = Fr. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin, New York (22. Auflage) 1989

- EWOU = K. Lokotsch, *Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs*, Heidelberg, 1927
- EWUR = Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im rumänischen*, Budapest, 1966
- Fuerst J., *Hebräisches und chaldäisches Schulwörterbuch über das Alte Testament*, Leipzig, 1897
- Gesenius W., *Hebräisches und chaldäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, von ~, Leipzig, 1825
- GEW = H. Frisk, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, I, 1960, II, 1970
- Leopold E.F., *Lexicon hebraicum et chaldaicum in libros Veteris testamenti ordine etymologico compositum in usus scholarum*, Lipsiae, 1910
- LEW = A. Walde, J.B. Hoffmann, *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg
Lexicon linguae palaeoslovenicae, J. Kurz (red.), Praga, 1958-1977
- LIDDELL & SCOTT = *A Greek-English Lexicon* compiled by Henry George Liddell and Robert Scott, revised and augmented throughout by sir Henry Stuart Jones, with the assistance of Roderick Mckenzie (...) Oxford, 1996
- Miklosich = Miklosich Fr., *Lexicon palaeoslovenicum-graeco-latinum, emendatum et auctum*, Vindobonae, 1862-1865
- PEW= Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache I. Lateinisches Element*, Heidelberg, 1905
- Scriban = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1939
- TRDW = H. Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, Wiesbaden, 1985 (cu etimologii revăzute de Vasile Arvinte)
- Zonlai G., Szamota I., *Magyar oklevél-szótár (...)*, Budapest, 1902-1906

4. Lucrări teoretice și aplicate

- Arvinte V., *Normele limbii literare în Biblia de la București (1688)*, în *Biblia 1688*, Iași, 2001, vol. I, p. I-CLXXXIV
- Bacuez L., *Manuel ou Cours de l'Écriture Sainte, Nouveau Testament*, Paris, 1886-1888
- Barr J., *The typology of literalism in ancient biblical translations*, Göttingen, 1979 (extras)
- Bogdan I., *Scrieri alese*, prefață de Emil Petrovici, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de G. Mihăilă, București, 1968

- Bogdan, D.P., *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*, București, 1946
- Brown F. et alii, *A hebrew and english lexicon of the Old Testament*, with an appendix containing the biblical aramic. Based on the lexicon of William Gesenius as translated by Edward Robinson, Boston, 1906
- Brown, Raymond E., Joseph A. Fitzmyer, Roland E. Murphy, *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, vol. I, trad. P. Dumitru Groșan, ed. Silviu Hodiș, Tîrgu Lăpuș, 2005
- Cornățescu E., Abrudan D., *Limba ebraică biblică*, București, 1996
- Costinescu Mariana, *Biblia lui Luther, unul din izvoarele Apostolului coresian*, în LR XXIV 1980, p. 127-138
- Cruchet N., *Histoire de la Sainte Bible. Ancien et Nouveau Testament*, Tours, 1891
- Dauzat A., *La géographie linguistique*, Paris, 1922
- Dauzat A., *Les patois. Évolution, classification, étude*, Paris, 1927
- Densusianu O., *Istoria limbii române*, ediție de J. Byck, București, 1961, vol. I-II
- Diculescu C., *Originile limbii române. Studii critice — Rezultate nouă*, în AA, XXIX (1906-1907), p. 513-673
- Djamo-Diaconiță Lucia, *Construcții prepoziționale slave calchiate în limba română (în documente de cancelarie din Țara Românească, secolul al XVI-lea)*, în SCL, XXIV (1973), p. 389-406
- Ferrière E., *Paganisme de Hébreux jusqu'à la captivité de Babylone*, Paris, 1884
- Frâncu C., *Formarea și dezvoltarea timpurilor verbale supra-compuse în limba română: mai mult ca perfectul condițional, mai mult ca perfectul conjunctiv, viitorul III*, în ALIL, XXIX (1984), p. 23-62
- Gesenius W., *Geschichte der hebräischen Sprache und Schrift*, Leipzig, 1815
- Istoria limbii române literare Epoca veche (1532–1780)*, de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu, coordonator Ion Gheție, București, 1997
- Ivănescu G., *Istoria limbii române*, Iași, 1980
- Ivănescu G., *Problemele capitale ale vechii române literare*, în BIFR, XI-XII (1944-1945), p. 1-412
- Ivănescu G., *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue letterarie*, în „Philologica”, II, 1972, p. 5-25
- Kiraly F., *Contacte lingvistice*, Timișoara, 1990

- Millord A.R., *La Bible devant notre ere. Le témoignage de l'archeologie.*, Laussane, 1983
- Munteanu Ștefan, Țăra Vasile, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983
- Niederle, L., *Manuel de l'antiquité slave*, Paris, 1927
- Olteanu Pandelescu (coord.), *Slava veche și slavona românească*, București, 1975
- Olteanu Pandelescu, *Contribuții la studiul elementelor slave din cele mai vechi traduceri românești*, în LL, VIII (1964), p. 67-97
- Petrovici E., *Studii de dialectologie și toponimie*, Editura Academiei, București, 1970
- Philippide A., *Istoria limbii române*, ediție critică de G. Ivănescu, Carmen-Gabriela Pamfil și Luminița Botoșineanu, Iași, 2011
- Philippide A., *Originea Românilor*, Iași, vol. I 1925, vol. II 1927
- Philippide A., *Principii de istorie a limbii*, în Alexandru Philippide, *Opere alese*, ediție îngrijită de Gheorghe Ivănescu și Carmen Gabriela Pamfil, București, 1984
- Popovici, Iosif, *Scrieri lingvistice*, ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Maria Purdela-Sitaru și Livia Vasiliuță, Timișoara, 1979
- Pușcariu S., *Études de linguistique roumaine*, Cluj-București, 1973
- Randell K., *Luther și reforma în Germania 1517-1555*, București, 1994
- Simenschy Theofil *Gramatica limbii grecești, partea I-a: Fonetica și Morfologia*, București, 1935
- Szabédi L., *A magyar nyelv a finnbégar és az indoeurópai nyelvek között eredetének bizonyítékai történetét, Bukarest, 1974*
- Vigouroux F., *Les Livres saints et la Critique rationaliste*, Paris, 1885-1898
- Vigouroux F., *Manuel ou Cours de l'Écriture Sainte, Ancien Testament*, Paris, 1888-1889
- Wegener G.S., *6000 years of the Bible*, New York, 1963
- Wendt Heinz F., *Die türkischen Elemente im Rumänischen*, Berlin, 1960
- Zacodoneț Alexandru, *Curs de limba slavă veche*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1962